

Minnen från ett finskjudiskt musikerliv i tradition och förändring

Hillel Tokaziers biografi

NJ

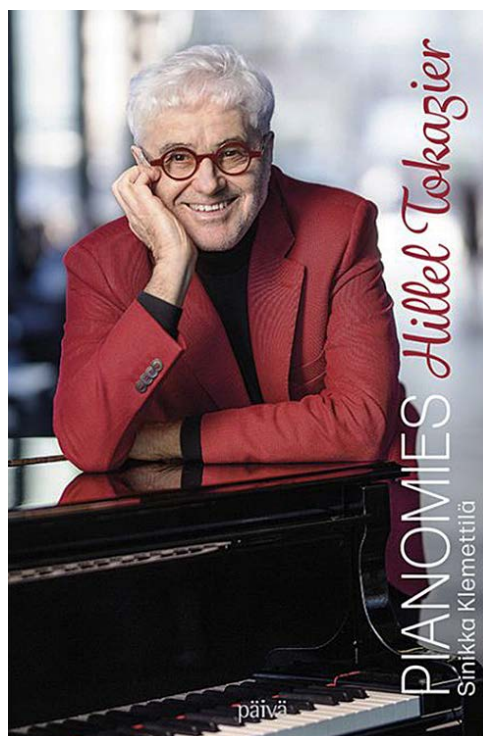
BOKRECENSION

DOI: <https://doi.org/10.30752/nj.97080>

Sinikka Klemettilä: **Pianomies Hillel Tokazier** [Pianomannen Hillel Tokazier] (Tampere/Tammerfors: Päivä Osakeyhtiö, 2019), 221 sidor.

Under 1980-talet blev Hillel Tokazier (f. 1946) bekant för den breda finländska allmänheten som den glatt leende och bländande skickliga pianovirtuosen som var dragplåster i ett lokalt oljebolags reklamkampanjer som slogs upp stort i TV och tidningar genom hela decenniet. Ännu idag, nämner Tokazier i sin nyligen utkomna finskspråkiga biografi, förknippar folk honom framförallt med det vita pianot och sången "Iloinen velikulta" [ugf. Lustigkurren] som blev en stor hit tack vare reklamkampanjen. Tokaziers mångsidiga musikerbana har dock rymt många andra musikaliska landvinningar i genrer som utöver populärmusiken också rymmer bland annat kör- och orkestermusik, rock, dansmusik, gospel och framförallt ett värnande om och nyskapande av de finskjudiska liturgiska traditionerna och de distinkta melodier som formats i landets synagogor under seklens gång. Biografen är därför spännande och informativ läsning för alla som intresserar sig för nordisk judaistik och judiska traditioner i Finland.

Hillel Tokazier växte upp i efterkrigstidens Helsingfors i en observant men modern

judisk medelklassfamilj. Hemspråken var svenska och jiddisch, och många av lekkamraterna på gården var släktingar eller vänner från judiska skolan i närheten. Släktens starke man, farfar Meier Tokazier (f. 1880), var bördig i Belarus men bosatt i Finland sedan unga soldatår; han hörde till de judar som kom till Finland med den ryska armén och med tiden etablerat sig i landet och grundat dess judiska samfund. Meier var en djupt troende ortodox

som enligt biografien kompromisslöst följde *halakha* och krävde det samma av den övriga familjen. I föräldrahemmet hade kosher-reglerna redan delvis förenklats och frångåtts under 1950-talet, men under sabbaterna och de judiska högtiderna samlades släkten i farföräldrarnas hem där gästbuden ofta var storslagna uppvisningar av den ashkenasiska kulinariska traditionens hela glans, även under tider då handelsmannasläktens affärer gick sämre.

Relationen till det omgivande majoritetssamhället beskrivs på det stora hela som friktionsfri under uppväxtåren, men Tokazier dröjer också vid mörkare händelser som präglade barndomen. Dels gäller det vardagsantisemitismen som han och vännerna råkade ut för på Helsingfors gator, dels den mer strukturell diskrimineringen. Speciellt uppmärksammat blev farbroderns, den lovande sprintern Abraham Tokaziers, öde vid Olympiastadions öppningstävlingar år 1938. Han fick nöja sig med en fjärdeplats i ett lopp där han uppenbart var först över mållinjen; detta eftersom organisatörerna var rädda för att stöta sig med de Nazityska dignitärer som fanns på plats genom att låta en jude vinna. Fallet fick ny synlighet i och med att bl.a. forskaren Simo Muir och författaren Kjell Westö skrev om händelsen. En officiell ursäkt framfördes och resultatlistan korrigerades år 2013. En annan typ av tragisk konflikt med det omgivande samhället uppkom då faster Fanny (Feige) valde att gifta sig med en icke-judisk man och konvertera till kristendomen. Fanny försköts ur familjen Tokazier och det tog många år innan Hillel ens fick veta om hennes existens, detta tack vare farmodern som upprätthöll kontakten till sin dotter i smyg. Fannys son, diplomaten René Nyberg, har för sin del skildrat sin mors öde i sin nyligen utkomna självbiografi *Sista tåget till Moskva* (2019). Av bägge biografierna framgår det att konflikten förpassats till

det förgångna och att kusinerna idag har en ytterst god relation.

Den unge Hillel fascinerades av all slags musik, och hans farfar, som tidigt noterade hans goda gehör och vackra sångröst, lärde honom att recitera bönerna och liturgin. Varje sabbat stod Hillel i synagogan bredvid sin farfar och trollbands av melodierna: ”Jag rördes speciellt av de gamla judiska farbrödernas recitation. Deras sång lyfte den tvåstämmiga *Vekarev Pezureinu, Mechalkal Chajim* och de andra bönerna till sådana sfärer att jag är säker på att Gud hörde deras kärlek till Sion, liksom deras plåga, som växte ur förföljelserna och längtan till det heliga landet” [s. 52, min övers.]. Redan före sin *bar mitzva* fungerade han själv som försångare i synagogan i Helsingfors. I övrigt levde Tokazier ett relativt vanligt ungdomsliv. Familjen skaffade ett piano med avsikten att låta den musikbegåvade sonen lära sig spela den klassiska repertoaren, men han var mera intresserad av att lära sig häftiga boogie woogie-komp och improvisera fram egna låtar. Under gymnasie- och studietiden kom sedan rock- och populärmusiken allt mer att prägla hans värld, och så småningom gick vägen mot en omfattande, offentlig och framgångsrik musikerkarriär.

Tokaziers biografi är uppbyggd kronologiskt och läsaren får följa med karriärens och livets gång genom 1900-talets decennier och fram till idag: de olika orkestrarna, det tärande musikerlivet, familjelivet, flytten till Israel och hem igen, motgångar såväl som medgångar. Mycket har förändrats under livets gång, konstaterar Tokazier, så även hans judiska tro. Han skriver öppet om det andliga sökande som fört honom genom judendomens varierande terräng och hur bl.a. arbetet med den judiska Hazamir-kören gett honom kraft i svåra perioder av livet. Tokazier har också blivit en synlig förespråkare för judisk-kristen dialog i Finland och uppträder ofta på

Israel-relaterade andliga evenemang runtom i landet, även tillsammans med gospelmusiker. Idag identifierar sig Tokazier som messiansk jude, vilket tycks vara en både ovanlig och omstridd position i dagens Finland där den religiösa mångfalden, både inom den judiska gemenskapen och utanför den, ännu är rätt så blygsam. Både kristna och judar har svårt att förstå hans synsätt, och han väljer därför att hålla en låg profil kring messianismen, men förargar sig över att detta ännu är en grund för uteslutning i vissa judiska samfund. Att vara ateist eller följa Buddha är inte ett problem, men vid Jesus, där går gränsen, skriver han syrligt:

Förr försökte jag tala om min tro, men eftersom det verkade sära många församlingsmedlemmar insåg jag att jag måste respektera deras syn, enligt vilken Messias inte ännu har kommit. Lyckligtvis är många av dem idag mera välinformerade och intresserade att diskutera sådana här andliga frågor. Kanske murarna börjar rämna? (s. 171, min övers.)

I december 2019 gav Hillel Tokazier en välgörenhetskonsert i synagogan i Åbo. Jag hade då precis avslutat läsningen av biografen och tänkte där jag satt i min bänk intill *hanukkian*, vars ljus tänts av representanter för församlingen och stadsledningen, universitetet och övriga religiösa samfund i staden, att evenemanget på ett ypperligt sätt illustrerade det liv jag läst om. Det var en inkluderande och ljus gemenskap, musikaliskt njutbar, mångsidig och nyfiken men samtidigt djupt förankrad och vördnadsfull inför den alldeles speciella kontext som de finländska judiska sedvänjorna, *minhag Finland*, utgör. ■

RUTH ILLMAN

Föreståndare för Donnerska institutet för religionshistorisk och kulturhistorisk forskning i Åbo, Finland